

İşitme Kayıplı Çocuk Ebeveynlerinde Aile Aidiyeti ve Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Evaluation of Family Belonging and Burnout Levels in Parents of Children with Hearing Loss

Ali Erman KENT¹, Uğur İHTİYAR², Merve YILMAZ³, Sinem Ülkü GÜL⁴

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Odyoloji Bölümü, Samsun.
• aliermankent@gmail.com • ORCID > 0000-0001-7711-3300

²Samsun-İlkadım Kılıçarslan Ortaokulu, Samsun.
• ugurihtiyar@gmail.com • ORCID > 009-0000-4920-343X

³Samsun Günışığı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Samsun.
• merveyilmazz2014@gmail.com • ORCID > 0000-0003-2082-1714

⁴Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Odyoloji Bölümü, Samsun.
• sinemulkugul@omu.edu.tr • ORCID > 0009-0006-4241-5150

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 21 Şubat/February 2025

Kabul Tarihi/Accepted: 14 Nisan/April 2025

Yıl/Year: 2025 | **Cilt – Volume:** 10 | **Sayı – Issue:** 1 | **Sayfa/Pages:** 123-136

Atıf/Cite as: Kent, A. E., İhtiyar, U., Yılmaz, M., Gül, S. Ü. "İşitme Kayıplı Çocuk Ebeveynlerinde Aile Aidiyeti ve Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi" Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi 10(1), Nisan 2025: 123-136.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Sinem Ülkü GÜL

Yazar Notu/Author Note: Bu çalışma, XII. Uluslararası Katılımlı Odyoloji & Konuşma Bozuklukları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur (9-11 Ekim 2024, Ankara).

İŞİTME KAYIPLI ÇOCUK EBEVEYNLERİNDE AİLE AİDİYETİ VE TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZ

Amaç: Aile aidiyeti kavramı, bir aile üyesinin kendini aile biriminin bir parçası olarak hissetmesi ve aile üyeleri arasında sağlam ilişkilerin olduğu bir ortamı ifade eder. Aile aidiyeti ve tükenmişlik arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerde, çocukların ihtiyaçlarına duyarlı ve destekleyici bir aile ortamı, aile aidiyetini güçlendirirken; zorlayıcı veya stresli bir çocuk yetiştirme deneyimi aidiyeti zayıflatabilir ve tükenmişliği arttırabilir. Bu çalışmanın amacı işitme kayıplı ve normal işitmesi olan çocukların ebeveynlerinin aile aidiyeti ve tükenmişlik düzeylerinin geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış ölçekler yardımıyla belirlenmesi ve karşılaştırılmasıdır.

Yöntem: Çalışmaya 11-14 yaş arası işitme kayıplı çocuğu olan 100 ebeveyn çalışma grubu ile normal işiten çocuğa sahip 100 ebeveyn kontrol grubu olarak dahil edilmiştir. Bireylere Aile Aidiyet Ölçeği ve Anne-Baba Tükenmişlik Ölçeği uygulanmıştır.

Bulgular: Çalışma ve kontrol gruplarının Aile Aidiyet Ölçeği ve Anne-Baba Tükenmişlik Ölçeği skorlarına göre karşılaştırılması sonucunda tüm alt ölçek skorları, kontrol grubu skorlarına göre anlamlı düzeyde düşük olarak bulundu ($p<0.001$).

Sonuç ve Öneriler: Çalışma sonucunda işitme kayıplı çocuğun ebeveynlerinin evlilik ilişkisinde yaşadıkları tükenmişlik düzeyinin daha yüksek olduğu ve aile aidiyet seviyelerinin normal işiten bir çocuğa sahip ebeveynlere göre daha düşük olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: İşitme Engeli, Ebeveyn, Tükenmişlik, Aile.

EVALUATION OF FAMILY BELONGING AND BURNOUT LEVELS IN PARENTS OF CHILDREN WITH HEARING LOSS

ABSTRACT

Aim: The concept of family belonging refers to an environment where a family member feels part of the family unit and there are strong relationships between family members. There is a close relationship between family belonging and burnout. In families with children with special needs, a family environment that is sensitive and supportive to the needs of the children strengthens family belonging, while a challenging or stressful child-rearing experience can weaken belonging and increase burnout. The aim of this study is to determine and compare the levels of family belonging and burnout in parents of children with hearing loss and those with normal hearing using valid and reliable scales.

Method: The study included 100 parents of children with hearing loss between the ages of 11-14 and 100 parents of children with normal hearing as a control group. The Family Belonging Scale and the Parent Burnout Scale were applied to the individuals.

Results: As a result of comparing the study and control groups according to the Family Belonging Scale and Parent Burnout Scale scores, all subscale scores were found to be significantly lower than the control group scores ($p < 0.001$).

Conclusions and Recommendations: The study revealed that the level of burnout experienced by parents of a child with hearing loss in the marital relationship was higher and their family belonging levels were lower than those of parents of a child with normal hearing.

Keywords: Hearing Loss, Parents, Burnout, Family.

GİRİŞ

Aile aidiyeti, aile üyelerinin birbirlerine duyduğu sevgi, saygı, dayanışma ve bağlılık duygularını içerir. Bu kavram, bir aile üyesinin kendini aile biriminin bir parçası olarak hissetmesi ve aile üyeleri arasında sağlam ilişkilerin olduğu bir ortamı ifade eder (King & Boyd, 2016). Aile aidiyeti ve tükenmişlik arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır (Dinç, 2021). Aile aidiyeti, bir ailenin üyeleri arasındaki bağlılık ve bağ duygusunu ifade ederken, tükenmişlik ise aşırı stres, duygusal tükenmişlik ve yorgunluğu içeren bir durumdur. Ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak, onları yetiştirmek, eğitmek, sağlıklı bir çevre sunmak ve aynı zamanda kendi kişisel yaşamlarını sürdürmek gibi bir dizi sorumluluğu üstlenirler. Bu süreç, zaman zaman tükenmişlik hissiyatına yol açabilir ve ebeveynlerin fiziksel ve duygusal sağlığını olumsuz etkileyebilir (Pisula & Kossakowska, 2010).

Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerde, çocukların ihtiyaçlarına duyarlı ve destekleyici bir aile ortamı, aile aidiyetini güçlendirirken; zorlayıcı veya stresli bir çocuk yetiştirme deneyimi aidiyeti zayıflatabilir ve tükenmişliği arttırabilir (Kazak & Marvin, 1984; Deniz ve ark., 2009). İşitme kayıplı çocukları olan aileler sıklıkla çeşitli zorluk ve sorunlarla karşı karşıya kalır. Bu zorlukların yoğunluğu, işitme kaybının derecesi, teşhis edildiği yaş ve mevcut destek gibi faktörlere bağlı olarak değişebilir (Fışıloğlu & Fışıloğlu, 1997). İletişimsel sorunlar, duygusal stres, sosyal izolasyon, ebeveynlerin bilgi ve destek eksiklikleri bu sorunlardan bazılarıdır. İşitme kayıplı çocuk ebeveynlerinde görülen bu problemlere bağlı olarak aile aidiyeti ve tükenmişlik düzeylerinde olumsuz etkilenimler görülebilmektedir (Allen, 2020). İşitme kayıplı çocuğu olan bir ailede çocuk ile düzgün gerçekleştirilemeyen iletişim ve ortak paylaşımlar aile aidiyetini olumsuz yönde etkileyebilir. İşitme kayıplı çocukların özel ihtiyaçları ve ebeveynlerin çocuklarını desteklemesinde kendilerini eksik hissetmeleri gibi durumlar fiziksel ve duygusal yorgunluğa yol açarak işitme kayıplı çocuk ebeveynlerinde tükenmişliğe yol açabilir.

Bu çalışmanın amacı işitme kayıplı ve normal işitmesi olan çocukların ebeveynlerinin aile aidiyeti ve tükenmişlik düzeylerinin geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış ölçekler yardımıyla belirlenmesi ve karşılaştırılmasıdır.

YÖNTEM

Araştırmanın Türü: Çalışmanın türü nicel araştırmadır.

Örneklem/ Çalışma Grubu: Çalışma grubuna Basit Rastgele-Seçkisiz örneklem yöntemi ile gönüllü katılım sağlayan bireyler seçilmiştir. Çalışmaya işitme kayıplı çocuğu olan 100 ebeveyn ile normal işiten çocuğa sahip 100 ebeveyn dahil edilmiştir. Çalışma grubu bireyleri için dahil edilme kriterleri 11-14 yaş arası

çocuğu olup işitme kaybına ek bir engel olmamasıdır. Katılımcıların işitme kaybı dereceleri incelenmiş ve hafif derecede, orta derecede, ileri derecede ve çok ileri derecede işitme kaybı olan bireyler çalışmaya dahil edilmiştir. Kontrol grubu için dahil edilme kriterleri 11-14 yaş grubu normal işiten çocuğu olmasıdır. Çalışma grubundaki bireylerin yaş ortalaması $42,2 \pm 6,76$ iken kontrol grubundaki bireylerin yaş ortalaması $36,83 \pm 5,14$ olarak belirlenmiştir. Gruplara ait bireylerin demografik bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik verileri

		Normal İşitme	İşitme Kayıplı	Test İst	p
Çalışmaya Katılan Ebeveyn	Anne	69	75	0.893 ¹	0.345
	Baba	31	25		
Ebeveynin Yaşı (yıl)		36.53-5.14	42.20-6.76	-5.489 ²	<0001
Daha Önce Psikolojik Destek	Evet	71	51		
	Hayır	29	49		
Ebeveynin Eğitim Düzeyi	İlköğretim	69	62		
	Lise	12	17		
	Lisans	19	21		
Ailedeki Toplam Çocuk Sayısı		2.45-0.73	2.72-0.85		
Çocuğun Cinsiyeti	Kız		59		
	Erkek		41		
İşitme Kaybı Nedeni	Doğuştan		88		
	Edinsel		12		

Ebeveynlerin yaşı ve ailedeki toplam çocuk sayısı ortalama $\pm$ SD olarak verilmiştir., 1 Chi Square Testi, 2 Mann Whitney U Testi, *p<0,05

Veri Toplama Araçları: Çalışmaya katılan tüm bireylerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan 'kişisel bilgi formu' kullanıldı. İşitme kayıplı çocuğu olan 100 ebeveyn den çalışma grubu ve normal işiten çocuğu olan 100 ebeveyn den kontrol grubu oluşturuldu. Çalışmaya katılan tüm bireyler "Aile Aidiliyeti Ölçeği" ve "Anne-Baba Tükenmişlik Ölçeği" ölçeği ile değerlendirildi. Oluşturulan gruplar kendi aralarında ölçek skorlarına göre karşılaştırıldı.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan bireylerin demografik bilgilerini içeren Kişisel Bilgi Formu; kişiye göre düzenlenmiş olup cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, çocuk sayısı, ailede işitme kaybı, psikolojik destek alımı gibi durumları sorgulayan ebeveynye yönelik sorulardan oluşturuldu.

Aile Aidiyeti Ölçeği: Aile Aidiyeti Ölçeği; bireylerin ailelerine yönelik olarak duydukları aidiyeti belirlemek için oluşturulan bir ölçme aracıdır. Mavili tarafından geliştirilen ölçek 17 maddeden oluşmaktadır (Mavili ve ark., 2014). Ölçekteki olumsuz maddeler 5, 7, 9 ve 12. sorulardan olup tersten hesaplanmaktadır. Ters çevirme işlemi tamamlandıktan sonra 1, 3, 4, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15 ve 17. soruların toplamı “kendilik aidiyeti alt boyutu”nu ölçerken 2, 5, 8, 9 ve 16. soruların toplamı “aile aidiyeti alt boyutu”nu ölçmektedir. Bununla birlikte her ikisinin toplamı “aile aidiyeti toplam puanını” vermektedir. Puan arttıkça aile aidiyeti de artmaktadır. Beşli likert şeklinde oluşturulan ölçekte maddelerde belirtilen düşünceye, bireylerden “tamamen katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, tamamen katılmıyorum” olmak üzere beş derecede görüş bildirmeleri istenmektedir. Çalışmada elde edilen Aile Aidiyeti Ölçeği (AAÖ), aile danışmanlığı ve diğer ailelere yönelik hizmetlerde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir araç olarak bulunmuştur (Mavili ve ark., 2014).

Anne-Baba Tükenmişlik Ölçeği: Anne-Baba Tükenmişlik Ölçeği (ATÖ) anne-babaların evlilik ilişkisinde yaşadıkları tükenmişlik düzeyini belirlemek amacıyla Kaner S. tarafından geliştirilmiş (Kaner, 2007), daha sonrasında Ardıç A. ve Gül S. O. tarafından 2019 yılında psikometrik özellikleri belirlenip uyarlanmıştır (Ardıç & Seray, 2019). 52 madde ve 4 alt ölçekten oluşan beşli likert tipi bir ölçek-tir. Ölçekte yer alan maddeler “1-Beni çok iyi tanımlıyor”, “2-Beni iyi tanımlıyor”, “3-Beni biraz tanımlıyor”, “4-Beni pek iyi tanımlamıyor” ve “5-Beni hiç tanımlamıyor” şeklinde puanlanmaktadır. ATÖ’nün ilk alt ölçeği 18 maddeden oluşan “Olumsuz Eş ve Evlilik İlişkisi” alt ölçeğidir. Bu alt ölçek eşlerin birbirleriyle ilişkilerindeki hoşnutsuzluk, mutluluk, anlaşmazlık ve uyumsuzlukları ifade eden maddeleri içermektedir. İkinci alt ölçek “Duygusal Tükenmişlik” alt ölçeğidir. Bu alt ölçek 17 maddeden oluşmaktadır ve eşlerin evliliklerinde bunalıya, bitkinliğe, karamsarlığa ve çocuklarını nasıl algıladıklarına yönelik maddeler yer almaktadır. “Eş ve Çocuklara Duyarlılık” alt ölçeği ATÖ’nün üçüncü alt ölçeğidir ve 11 maddeden oluşmaktadır. Bu alt ölçek, eşlerin birbirlerinin ve çocuklarının sorunlarına duyarlılığını ölçmek için geliştirilmiş maddeleri içermektedir. Aynı zamanda bu alt ölçek eşlerin birbirleriyle ve çocuklarıyla birlikte olmaktan hissettikleri duyguyu da ölçmeyi amaçlamaktadır. ATÖ’nün son alt ölçeği 6 maddeden oluşan “Evlilikten Doyum Alma” alt ölçeğidir. Bu alt ölçek eşlerin genel olarak evlilikten ve eşlerin ilişki şeklinden hoşnutsuzluklarını ölçmeyi amaçlayan maddelerden oluşmaktadır (Ardıç & Seray, 2019).

Veri Toplama Süreci: Çalışmanın verileri Kasım 2022-Aralık 2022 tarih aralığında toplanmıştır. Çalışmaya katılan tüm bireylerin onayları alınarak gönüllü onam formları okutulup bireylere, cevaplarının başkalarıyla paylaşılmayacağına dair güvence verilmiştir. Anket doldurma işlemi bilgisayar ve akıllı telefon üzerinden sağlanacağından, hedef kitledeki katılımcılara Google form linki ulaştırılmıştır. Ölçekler Google Form ile düzenlenerek normal işiten çocuğa sahip ebeveynler

ile işitme kayıplı çocuğu olan ebeveynlere sosyal medya, mobil mesaj ve e-mail yollarıyla gönderilmiştir. İşitme kayıplı çocuğu olan ebeveynlere, işitme cihazı satış merkezleri, dernekler ve sosyal medya aracılığıyla ulaşılmıştır. Normal işitmeye sahip çocuğu olan ebeveynlere ise sosyal medya aracılığıyla ulaşılmıştır. Ölçeklerin doldurulması yaklaşık 5 dakika sürmektedir. Veri toplama süreci sonrasında veriler SPSS'e girilmiş ve gerekli analizler yapılmıştır.

Verilerin Analizi: Bulguların istatistiksel analizinde IBM SPSS V23 veri seti kullanılmıştır. Değişkenlerin homojen dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov Smirrov Test'i ile incelenmiştir. Verilen homojen dağılım gösteren verilerin değerlendirilmesinde parametrik testler, homojen dağılım göstermediği tespit edilen verilerin değerlendirmesinde non-parametrik testler kullanılmıştır. Non-parametrik testlerin kullanıldığı durumlarda veriler med (min-maks) olarak, parametrik testlerin kullanıldığı durumlarda veriler Ort. $\pm$ S.S olarak verildi. Değişkenler arasındaki ilişki Spearman sıra korelasyonu ile incelenmiştir. Çalışma ve kontrol gruplarının AAÖ ve ATÖ ölçek skorlarına göre karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi kullanılmış, p değeri için anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Geçerlilik ve Güvenilirlik: Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevaplara ait iç tutarlılık katsayıları analiz edilmiş, tüm ölçek ve alt ölçeklerde iç tutarlılık katsayısı orta-yüksek düzeyde güvenilir bulunmuştur. Çalışmada yer alan gruplara dahil edilecek minimum katılımcı sayısı güç analizi ile belirlenmiştir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma öncesinde etik kurul izni Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Etik Kurulu'ndan alındı (25.11.2022, Karar No: 2022-930).

BULGULAR

Çalışma ve kontrol gruplarının AAÖ ve ATÖ ölçek skorlarına göre karşılaştırılması Tablo 2'de gösterilmiştir. İşitme kayıplı çocuğu olan ebeveynlerin oluşturduğu çalışma grubunun (N=100) tüm ölçek ve alt ölçek skorları; normal işitmeye sahip çocuğu olan ebeveynlerin oluşturduğu kontrol grubunun (N=100) skorlarına göre anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur ($p<0.001$).

Tablo 2. Grupların ölçek ve alt ölçek skorlarının karşılaştırılması

Ölçekler	Normal İşitme N=100	İşitme Kayıplı N=100	Test ist	P
AAÖ Toplam	63 (54-78)	58 (44-66)	-7,783	0.001*
Kendilik Aidiyeti	46 (38-56)	42 (28-47)	-8,010	0.001*
Aile Aidiyeti	17 (13-22)	16 (12-21)	-4,145	0.001*
AB-TÖ Toplam	126 (97-173)	161 (113-194)	-9,083	0.001*
Olumsuz Eş ve Evlilik	42 (30-69)	56 (37-74)	-9,422	0.001*
Duygusal Tükenmişlik	41 (30-61)	52 (33-64)	-8,949	0.001*
Eşe ve Çocuklara Duyarlılık	21 (11-46)	38 (16-46)	-9,402	0.001*
Evlilikten Doyum Alma	24 (11-30)	15 (10-25)	-9,783	0.001*

AAÖ Aile Aidiyet Duygusu Ölçeği, AB-TÖ Anne-Baba Tükenmişlik Ölçeği, veriler medyan (min-maks) olarak verilmiştir, Mann Whitney U Testi, * $p<0.05$

Oluşturulan gruplara uygulanan ölçeklerin eğitim düzeyi, ailedeki toplam çocuk sayısı ve ebeveynin psikolojik destek alması ile karşılaştırmaları Tablo 3'de gösterilmiştir. Eğitim düzeyi karşılaştırıldığında işitme kaybı olan çocuğa sahip ebeveynlerde eğitim düzeyi ATÖ alt ölçek sonuçları anlamlı derecede farklı bulunmuştur ($p<0.001$). Aynı şekilde toplam çocuk sayısına bakıldığında kontrol grubunda anlamlı fark bulunmazken, çalışma grubunda çocuk sayısının artışına bağlı oluşan anlamlı fark gözlemlenmiştir ($p<0.001$).

Psikolojik destek alımı ise iki grupta da pozitif yönde anlamlı farklılıklar oluşturmuş olup; kontrol grubunda ve çalışma grubunda ortak olarak gözlemlenen kendilik aidiyeti, eşe ve çocuklara duyarlılık ve evlilikten doyum alma alt ölçeğinde anlamlılık göstermiştir ($p<0.001$). Ayrıca psikolojik destek alımı kontrol grubundan farklı olarak çalışma grubunda ATÖ tüm alt ölçeklerinde anlamlı bulgular vermiştir ($p<0.001$).

Tablo 3: Ölçeklerin eğitim düzeyi, ailedeki toplam çocuk sayısı ve ebeveynin psikolojik destek alması ile korelasyonları

Gruplar	Ölçekler	Eğitim Düzeyi		Toplam Çocuk Sayısı		Psikolojik Destek	
		R	p	R	p	r	p
Normal İşitme	AAÖ Toplam	-0,084	0,406	-0,230	0,021	0,399	0,001*
	Kendilik Aidiyeti	-0,019	0,847	-0,185	0,066	0,396	0,001*
	Aile Aidiyeti	-0,165	0,101	-0,203	0,043	0,310	0,002*
	AB-TÖ Toplam	0,035	0,726	-0,331	0,001	-0,303	0,002*
	Olumsuz Eş ve Evlilik	-0,010	0,922	-0,252	0,011	-0,232	0,020*
	Duygusal Tükenmişlik	0,027	0,792	-0,304	0,002	-0,314	0,001*
	Eşe ve Çocuklara Duyarlılık	0,168	0,096	-0,216	0,031	-0,371	0,001*
	Evlilikten Doyum Alma	-0,180	0,073	0,111	0,273	0,368	0,001*
İşitme Kayıplı	AAÖ Toplam	-0,056	0,581	0,283	0,004	0,258	0,010*
	Kendilik Aidiyeti	-0,171	0,089	0,353	<0,001	0,388	0,001*
	Aile Aidiyeti	0,259	0,009	-0,179	0,074	-0,175	0,082
	AB-TÖ Toplam	0,508	<0,001	-0,469	<0,001	-0,468	0,001*
	Olumsuz Eş ve Evlilik	0,453	<0,001	-0,541	<0,001	-0,402	0,001*
	Duygusal Tükenmişlik	0,457	<0,001	-0,242	0,015	-0,414	0,001*
	Eşe ve Çocuklara Duyarlılık	0,267	0,007	-0,266	0,007	-0,442	0,001*
	Evlilikten Doyum Alma	-0,045	0,658	0,133	0,186	0,348	0,001*

AAÖ Aile Aidiyet Duygusu Ölçeği, AB-TÖ Anne-Baba Tükenmişlik Ölçeği, r Spearman Korelasyon Katsayısı, *p<0.05

Ölçeklerin kendi aralarındaki korelasyonları Tablo 4'de gösterilmiştir. Aile aidiyetinde kontrol ve çalışma grubunda anlamlı fark gözlenmemiştir ($p>0,001$). Ancak kendilik aidiyetine bakıldığında kontrol grubunda olumsuz eş-evlilik alt ölçeği dışında, çalışma grubunun ise tamamında tüm ölçek türlerinde anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,001$). İki grupta da ölçekler kıyaslandığında evlilikten doyum alma alt testi pozitif yönlü derecede anlamlı bulunmuştur ($r=0,493$; $r=0,606$). AAÖ Toplam skorlarına bakıldığında çalışma grubunun tüm alt ölçek skorlarında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,001$). Kontrol grubunda ise olumsuz eş-evlilik alt ölçeği dışında diğer alt ölçekler anlamlı bulunmuştur ($p<0,001$).

Tablo 4. AAO ve ATÖ ölçeklerinin korelasyonları

Gruplar	Ölçekler	AAÖ Toplam		Kendilik Aidiyeti		Aile Aidiyeti	
		R	p	r	p	r	p
Normal İşitme	AB-TÖ Toplam	-0,382	<0.001	-0,410	<0.001	-0,120	0,236
	Olumsuz Eş ve Evlilik	-0,168	0,095	-0,274	0,006	0,086	0,393
	Duygusal Tükenmişlik	-0,380	<0.001	-0,409	<0.001	-0,149	0,138
	Eşe ve Çocuklara Duyarlılık	-0,484	<0.001	-0,524	<0.001	-0,150	0,137
	Evlilikten Doyum Alma	0,356	<0.001	0,493	<0.001	-0,024	0,812
İşitme Kayıplı	AB-TÖ Toplam	-0,728	<0.001	-0,784	<0.001	-0,136	0,178
	Olumsuz Eş ve Evlilik	-0,712	<0.001	-0,754	<0.001	-0,143	0,154
	Duygusal Tükenmişlik	-0,518	<0.001	-0,634	<0.001	0,080	0,430
	Eşe ve Çocuklara Duyarlılık	-0,736	<0.001	-0,804	<0.001	-0,186	0,064
	Evlilikten Doyum Alma	0,488	<0.001	0,606	<0.001	0,004	0,970

AAÖ Aile Aidiyet Duygusu Ölçeği, AB-TÖ Anne-Baba Tükenmişlik Ölçeği, r Spearman Korelasyon Katsayısı, *p<0.05

TARTIŞMA

Toplum içindeki en küçük sosyal birim olan aile, kişileri içinde barındıran ve üyeleri arasındaki ilişkilerin bağlayıcı olduğu en önemli sosyal bir kurum olarak ifade edilebilir. Kurumdaki üyelerin rol organizasyonları aile sistemini meydana getirir. Aile sistemi kuramı, üyeler arasındaki ilişkileri, bir üyenin diğerini anlamadaki zorlukları ve ayrıca bu zorluğu doğrusal olmayan bir neden-sonuç ilişkisi bağlamında ele almak gibi konular üzerine eğilmiştir (Arslantürk, 1999).

Zihinsel ya da fiziksel engeli olan çocuğa sahip ailelerde, anne babaların yaşadıkları olumsuzluklara karşı birçok farklı başa çıkma stratejisi ve farklı tepkiler geliştirdikleri bilinmektedir. Bunlar arasında özellikle, öfke, depresyon, inkâr/ret etme, şok, içe kapanma ve suçluluk hissi gibi durumların öne çıktığı ifade edilebilir (Barlow & Ellard, 2016). Başa çıkma stratejilerinin yetersiz ve uygun olmayışı sebebiyle anneler ve babalar çocuklarını sahip olduğu tüm nitelikleriyle doğrudan kabullenmemektir. Bu sorunu hayata da yansıtarak olumsuz duygu ve düşünceleri gün yüzüne çıkarmakta bu sebeple de sorunun içinde kaybolmaktadırlar. Bu durumla yaşamayı kabul edememenin yanı sıra, sahip olunan değişikliklere karşı ailede yeni bir düzen oluşturmaya sebebiyet vermektedir. Aile üyelerinin rollerinde, sorumluluklarında ve hayatlarının olağan akışındaki bu değişikliklere ayak uyduramaması durumunda aile işlevselliği kaybolmaktadır (McCubbin & Patterson, 1982).

İşitme kaybının evlilik hayatını etkilediğini, olumsuz duyguları arttırdığı ve yaşam doyumuna tesir ettiği literatürde yer almaktadır (Govender ve ark., 2014). Etkilenen evlilikler, işitme kaybına sahip çocuğu olan ebeveyn grubunda uyguladığımız AAÖ testinin tüm alt ölçeklerinde anlamlı derecede farklılık göstererek yapılan çalışma ile uyumluluk göstermektedir. Ancak normal işiten çocuğa sahip ebeveynlerde de bir alt ölçek hariç anlamlı farklılıklar bulunması çağın getirdiği sosyal ve ekonomik sıkıntılar ile açıklanabilir.

Tükenmişlik, modern çağın en önemli sorunlarından biri olarak görülmektedir. Tükenmişlik tanımı ilk olarak 1970'lerde hizmet sektöründe çalışan meslek gruplarının yaşadıkları stresi tanımlamak amacıyla kullanılmış; kişinin işine olan saygısını ve özverisini azaltarak bıkkınlık yaşamasına neden olan durum şeklinde belirtilmiştir. Ailenin çocuğun bakımını üstlenmesi nedeniyle sorumluluk altında kalan aile stres yaşayabilmekte ve ailelerin tükenmişlik yaşamalarına neden olabilmektedir (Schaufeli ve ark., 2009).

Bir çocuğun engelliliği, ebeveynleri için ebeveyn tükenmişliği yaşamalarına sebep olan bir risk faktörüdür. Kobosko ve ark. (2021) sağır-ışitme güçlüğü olan çocukları olan, işiten anneler üzerinde tükenmişlik düzeylerini araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda işitme kayıplı annelerin yaşadığı tükenmişlik düzeyinin, engeli olmayan annelere göre anlamlı derecede düşük olduğunu göstermiştir (Kobosko ve ark., 2021). Ölçek sonuçlarına göre engelli çocukların duygusal stabilite, zeka/hayal gücü, uyumluluk, dışadönüklük ve çocuğun rehabilitasyonundan duyulan memnuniyet gibi faktörlerin tükenmişlik düzeyleriyle ters orantılı bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Çalışkan ve ark. (2021) çalışmalarında engelli çocuğu olan ebeveynlerin tükenmişlik, yaşam doyumu ve stresle başa çıkma tarzlarının belirlenmesini araştırmıştır (Çalışkan ve ark., 2021). Araştırmanın sonucu doğrultusunda engelli çocuğa bakım verenlerin yaşam doyumları arttıkça kişisel başarılarının arttığı ve duygusal tükenmelerinin azaldığı sonucuna varmışlardır. Bu sonuç çalışmamızla paralellik göstermektedir.

İşitme kaybını kabul etme, uyarlama ve yönetme zorluğunun bireyleri ve ailelerini yaşamları boyunca duygusal olarak etkilediği gösterilmiştir (Luterman,1997). Ek engeller söz konusu olduğunda hem ebeveynlerin hem de çocukların ihtiyaçları, yalnızca işitme kaybı olan ebeveynlerin ve çocukların ihtiyaçlarının ötesine geçebilir. Bu ihtiyaçların artması, ebeveynler veya bakıcılar için tükenmişliği artırabilmektedir. Tükenmişlik fiziksel, duygusal ve bilişsel tükenmenin bir sonucudur (Melamed ve ark., 2006). Bu tükenmişlik, çocuklarının işitme bakımını nasıl yöneteceklerini etkileyebilmektedir (Whicker ve ark., 2019).

Çalışmamızda işitme kayıplı çocuğu olan anneler normal işiten çocuğu olan annelere kıyasla daha fazla oranda psikolojik destek almış ve tükenmişlikleri anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Annelerin stres, kaygı ve tükenmişlik

düzeyinin babadan yüksek olması, pek çok araştırma bulgusuyla pozitif korelasyon göstermiştir ve beklenen bir sonuç olmuştur. Literatürdeki çalışmalar bu sonuçları destekler niteliktedir. Engellilik durumu özellikle annenin tükenmişlik düzeyini arttırmakta, yaşadıklarına karşı direnme gücünü kırmaktadır. Dolayısıyla, aile içerisinde iş bölümü ile annenin tükenmişlik düzeyi arasında önemli bir bağ olduğu öngörülmektedir. Zait ve ark. (2016) sağır veya işitme güçlüğü olan çocukların anne-babalarının yüksek düzeyde ebeveynlik stresleriyle başa çıkma özelliklerini kişisel ebeveynlik öz yeterliliği duygusu ve sosyal destek açısından değerlendirmiştir (Zait ve ark., 2016). Araştırmanın sonucunda anne ve babalar arasında ebeveynlik stresi, çocuğu kabul etme veya ebeveyn destek sistemleri açısından anlamlı bir farklılık olmadığını ancak annelerin babalara kıyasla öz yeterliliklerinin anlamlı derecede daha yüksek bulunduğu tespit edilmiştir. Oh (2009), zihinsel engelli çocuğu olan 181 anneyi dahil ederek bakım yükü ve sosyal destek konusunda bir araştırma yürütmüşlerdir. Araştırmada kullanılan Bakım Yükü Anketi ve Sosyal Destek Envanteri sonucunda annelerin yüksek seviyede bakım yükü hissettikleri ve sosyal desteğin bu yükü hafiflettiğini düşündükleri tespit edilmiştir (Oh & Lee, 2009). Murphy ve ark. (2007) yaptıkları araştırmada zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların sağlık algılarını incelemişlerdir. Araştırmaya katılan 40 ebeveyn bakım yükü paylaşımı, bakım verme stresi, geleceğe dair duyulan kaygı ve başa çıkma taktikleri açısından değerlendirmişlerdir. Araştırma sonucunda ebeveynlerin %41'i, sağlıklarının gittikçe daha kötü bir hal aldığını ve psikososyal enerjilerini kaybettiklerini ifade etmiştir. Katılımcı annelerin çocuğun bakımı konusunda daha fazla yük üstlendikleri ve bu sebeple zorlandıkları belirlenmiştir (Murphy ve ark., 2007).

Simmerman ve ark. (2001) tarafından yapılan araştırmada, birden çok engelli olan kişilerin ailelerinde babanın çocuk bakımında rol üstlenme düzeyinin ve bunun evlilik uyumuna etkisi incelendiğinde; annelerin büyük çoğunluğu eşlerin çocuk bakımına dâhil olmasından mutluluk duymakta, baba katılım derecesinden ziyade annenin bundan duyduğu mutluluk evlilik uyumunu pozitif etkilemektedir (Simmerman ve ark., 2001). Literatür incelendiğinde Fişek (1996), yaptıkları çalışmada Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısı gereği kadınlara biçilen rol ve kadınların ekonomik özgürlüklerinin yeterli olmamasıyla bunu bağdaştırmıştır (Fişek & Scherler, 1996). Çeşitli kültürel faktörler de göz önünde bulundurulduğunda geleneksel aile yapısı içinde yetişen bazı babaların engelli çocuklarda anneyi suçladığı ve dışsal yüklemelerde bulundukları şeklinde genel bir kanıya ulaşılmıştır. Bu durum da anneyi aidiyete bağlanma veya uzaklaşma olarak ve tükenmişlik düzeyinde artma gibi sonuçlarla karşımıza çıkarmaktadır. İşitme kayıplı bireylerin ebeveynlerinde aile aidiyeti kavramı ve tükenmişlik bizlere önemli bulgular verebilir. Çocuğunun olduğu durumu kabullenmeme veya aile içi aidiyet kavramı temellere oturtulamayabilir. Bu sonuç da anlamlı olarak bulduğumuz düşük aidiyet skorları ile açıklanmaktadır.

Olumsuz eş-evlilik alt ölçeği normal işiten çocuğa sahip ebeveynlerde anlamlı sonuç göstermezken, işitme kayıplı çocuğa sahip ebeveynlerde anlamlı sonuçlar

bulundu. Telef (2013) araştırmasında engelli çocuğa sahip olan annelerin depresyon düzeyleri, anksiyete ve olumsuz benlik algılarına dair skorları daha yüksek bulmuştur (Telef, 2013). Çalışmamızda gruplara uygulanan ölçeklerin eğitim düzeyi, ailedeki toplam çocuk sayısı ve ebeveynin psikolojik destek alması ile korelasyonları incelendiğinde AAÖ ve ATÖ puanları ile ebeveynlerin işitme kayıplı çocukları olması durumunun arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Normal işiten çocuğa sahip ebeveynlerde eğitim düzeyi arasında anlamlı fark gözlenmedi. Bu bulgu yapılan bazı çalışmalar ile farklılık göstermiştir. Aydoğdu ve ark (2016), yaptığı çalışmada ebeveyn eğitim düzeyinin ebeveyn tutum ve davranımlarına etkisi olduğunu bulmuştur (Aydoğdu & Dilekmen, 2016). Öte yandan Hardway ve ark. (2016) çalışmada yüksek eğitim seviyesinde ebeveyne sahip olan ergenlerin ebeveynlerine daha fazla yakınlık hissettikleri ortaya çıkmıştır (Hardway & Fuligni, 2016). Ailenin eğitim düzeyi ile birlikte gelen çocuğa karşı tutum ve davranışlar olumlu yönde artış göstermektedir.

Çalışma limitasyon açısından değerlendirildiğinde dahil edilen bireylerin işitme kaybı derecelerine göre ayrılmaması çalışmanın limitasyonların biri olarak gösterilebilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma sonucunda işitme kayıplı çocuğun ebeveynlerinin evlilik ilişkisinde yaşadıkları tükenmişlik düzeyinin daha yüksek olduğu ve aile aidiyet seviyelerinin normal işiten bir çocuğa sahip ebeveynlere göre daha düşük olduğu gözlenmiştir.

Literatür incelendiğinde engelli çocukların ebeveynleri olarak işitme engelli çocukların ebeveynlerinin ele alındığı çok çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle konunun güncelliğini ve arka planda yaşanan bakım yüklerinin ortaya çıkarılması için başka çalışmaların yapılması, psikolojik desteğin bu durumdaki önemi de göz önüne alınmalı bunun için planlamalar

Teşekkür ve Açıklamalar

Çalışmaya destek veren katılımcılara teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması

Çalışmaya ilişkin kişisel veya finansal çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar Katkısı

Çalışmanın Tasarlanması (Design of Study): AEK (%50), Uİ (%50)

Veri Toplanması (Data Acquisition): AEK (%50), Uİ (%50)

Veri Analizi (Data Analysis): AEK (%100)

Makalenin Yazımı (Writing Up): AEK (%40), Uİ (%30), MY (%15) SÜĞ (%15)

Makale Gönderimi ve Revizyonu (Submission and Revision): AEK (%50), SÜĞ (%50)

KAYNAKÇA

- Allen, S. J. (2020). Family stress and resilience in families with young children who are deaf or hard of hearing. The University of North Carolina at Greensboro.
- Ardıç, A., & Seray, O. G. (2019). Anne-Baba Tükenmişlik Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerinin Belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 619-632.
- Ardıç, A., & Seray, O. G. (2019). Anne-Baba Tükenmişlik Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerinin Belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 619-632.
- Arslantürk, Z., & Amman, M. T. (1999). Sosyoloji: Kavramlar, kurumlar, süreçler, teoriler: Marmara Üniversitesi İla-
hiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Aydoğdu, F., & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Barlow, J. H., & Ellard, D. R. (2006). The psychosocial well-being of children with chronic disease, their parents and siblings: an overview of the research evidence base. *Child: care, health and development*, 32(1), 19-31. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2006.00591.x>
- Çalışkan, Z., Evgin, D., Caner, N., Kaplan, B., & Özyurt, G. (2021). Determination of burnout, life satisfaction, and stress coping styles of parents with disabled children. *Perspectives in psychiatric care*, 57(3), 1505-1514. <https://doi.org/10.1111/ppc.12746>
- Deniz, M.E., Dilmaç, B., Arıca, O.T. (2009). Engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin durumluk-sürekli kaygı ve ya-
şam doyumlarının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi [Bağlantıda]*. 6: 1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>
- Dinç, T. (2021). Ebeveyn tükenmişliği, ebeveyn stresi ve ilişkisel yılmazlığın sosyodemografik değişkenler açısın-
dan incelenmesi. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez]. Ufuk Üniversitesi.
- Fışıloğlu, A., & Fışıloğlu, H. (1997). İtirme engelli bireyile değişim sürecindeki ailelerin karşılaştıkları sorunlar. Fark-
lılıkla yaşamak: Aile ve toplumun farklı gereksinimleri olan bireylerle birlikteliği, *Türk Psikologları Derneği Yayınları*, 23-35.
- Fişek, G. O. & Scherler, H. R. (1996). Toplumsal değişim ve eşler: Cinsiyet senaryolarını genişletme amaçlı bir terapi
yaklaşımı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(36), 1-11.
- Govender, N., Maistry, N., Soomar, N., & Paken, J. (2014). Hearing loss within a marriage: perceptions of the spouse
with normal hearing. *South African Family Practice*, 56(1), 50-56. <https://doi.org/10.1080/20786204.2014.10844583>
- Hardway, C., & Fuligni, A. J. (2006). Dimensions of family connectedness among adolescents with Mexican, Chine-
se, and European backgrounds. *Developmental psychology*, 42(6), 1246-1258. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.42.6.1246>
- Kaner, S. (2007). Öğretmenlerin ve anne-babaların öz-yetkinlik inançları, tükenmişlik algıları ve çocukların prob-
lem davranışları. Yayınlanmamış Proje Raporu, Proje No: 2006 09 04 009
- Kazak, A. E., & Marvin, R. S. (1984). Differences, difficulties and adaptation: Stress and social networks in families
with a handicapped child. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 33(1),
67-77. <https://doi.org/10.2307/584591>
- King, V., & Boyd, L. M. (2016). Factors Associated With Perceptions of Family Belonging Among Adolescents. *Jour-
nal of marriage and the family*, 78(4), 1114-1130. <https://doi.org/10.1111/jomf.12322>

- Kobosko, J., Ganc, M., Paluch, P., Jedrzejczak, W. W., Fludra, M., & Skarzynski, H. (2021). Developmental outcomes of young deaf children and the self-perceived parental role of their hearing mothers. *International journal of pediatric otorhinolaryngology*, 141, 110517. <https://doi.org/10.1016/j.ijporl.2020.110517>
- Luterman, D. (1997). Emotional aspects of hearing loss. *The Volta Review*, 99(5), 75-83.
- Mavili, A., Kesen, Ö. G. D. N. F., & Daşbaşı, Ö. G. D. S. (2014). Aile aidiyeti ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*(33).
- McCubbin, H., & Patterson, J. (1982). Family Adaptation to Crises. In H. McCubbin, A. Cauble, & J. Patterson (Eds.), *Family Stress, Coping and Social Support* (pp. 26-47). Springfield, IL: Thomas.
- Melamed, S., Shirom, A., Toker, S., Berliner, S., & Shapira, I. (2006). Burnout and risk of cardiovascular disease: evidence, possible causal paths, and promising research directions. *Psychological bulletin*, 132(3), 327-353. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.3.327>
- Murphy, N. A., Christian, B., Caplin, D. A., & Young, P. C. (2007). The health of caregivers for children with disabilities: caregiver perspectives. *Child: care, health and development*, 33(2), 180-187. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2006.00644.x>
- Oh, H., & Lee, E. K. O. (2009). Caregiver burden and social support among mothers raising children with developmental disabilities in South Korea. *International Journal of Disability, Development and Education*, 56(2), 149- 167. <https://doi.org/10.1080/10349120902868624>
- Pisula, E., Kossakowska, Z. Sense of Coherence and Coping with Stress Among Mothers and Fathers of Children with Autism. *J Autism Dev Disord* 40, 1485-1494 (2010). <https://doi.org/10.1007/s10803-010-1001-3>
- Schaufeli, W. B., Leiter, M. P., & Maslach, C. (2009). Burnout: 35 years of research and practice. *The Career Development International*, 14(3), 204-220. <https://doi.org/10.1108/13620430910966406>
- Simmerman, S., Blacher, J., & Baker, B. L. (2001). Fathers' and mothers' perceptions of father involvement in families with young children with a disability. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 26(4), 325-338. <https://doi.org/10.1080/13668250120087335>
- Telef, B. (2013). Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Öz-Yeterliklerinin Ve Psikolojik Belirtilerinin İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 33-49.
- Whicker, J. J., Muñoz, K., & Nelson, L. H. (2019). Parent challenges, perspectives and experiences caring for children who are deaf or hard-of-hearing with other disabilities: a comprehensive review. *International journal of audiology*, 58(1), 5-11. <https://doi.org/10.1080/14992027.2018.1534011>
- Zaidman-Zait, A., Most, T., Tarrasch, R., Haddad-eid, E., & Brand, D. (2016). The Impact of Childhood Hearing Loss on the Family: Mothers' and Fathers' Stress and Coping Resources. *Journal of deaf studies and deaf education*, 21(1), 23-33. <https://doi.org/10.1093/deafed/env038>